

Moksleivių požiūris į mokyklos modernizavimą ir savo vaidmens suvokimas

Aušrinė Gumuliauskienė

Šiaulių universitetas

Straipsnyje atskleidžiama moksleivių modernios mokyklos vizijos ir misijos samprata, požiūris į savo vaidmenį, modernizuojant mokyklą, lyginami moksleivių ir pedagogų požiūrio tyrimo rezultatai. Svarbiausias dėmesys sutelkiamas į problemas, kurias, moksleivių požiūriu, turi spręsti mokykla, modernizuodama savo veiklą bei mokytojų ir moksleivių tarpusavio santykius. Taip pat apibūdinami moksleivių įsivaizduojami modernios mokyklos tikslai, veiklos kryptys, mokyklos ir visuomenės santykiai.

Atlikus pedagogų požiūrio į mokyklos modernizavimą ir savo vaidmens jame tyrimą (tyrimo rezultatai ir jų analizė pateikta straipsnyje „Pedagogų požiūris į mokyklos modernizavimą ir savo vaidmenį jame“ (Acta paedagogica Vilnensia. 2001, Nr. 8), kilo mokslinis interesas atlikti analogišką tyrimą, siekiant išsiaiškinti moksleivių požiūrį į mokyklos modernizavimą ir savo vaidmenį. Tyrime dalyvavo 217 respondentų (X–XII klasių moksleiviai bei II–IV klasių gimnazistai), atrinkti atsitiktinės atrankos būdu.

Moksleivių požiūrį į mokyklos modernizavimą ir savo vaidmenį siekta išsiaiškinti neatsitiktinai. Kintant mokyklos, kaip organizacijos, sampratai, ugdymo(si) sampratai, keičiasi pedagogų ir moksleivių vaidmenys, veiklos sritys ir funkcijos. Suvokiant mokyklinę organizaciją (sistemą) kaip visumą, pedagogo ir moksleivio vaidmens sąvoka gerokai išsiplečia ir įgauna naują prasmę. Plečiantis moks-

leivio ugdymo(si) tikslams, jo veiklos funkcijoms, didėja ir jo vaidmens svarba. Ar moksleiviai suvokia mokyklos raidos esmę, jos modernėjimo apraiškas, savo vaidmens pokyčius, ar dalyvauja modernizuojant mokyklą? Žinoti atsakymus į šiuos klausimus svarbu pirmiausia todėl, kad moksleivio, kaip aktyvaus ugdymo(si) proceso subjekto, statusas keičiasi, ženkliai didėja ir jo vaidmuo keičiantis mokyklai.

Tyrimo tikslas – atskleisti moksleivių požiūrį į mokyklos modernizavimą ir savo vaidmens ypatumus.

Tyrimo objektas – moksleivių nuostatos, požiūris į mokyklos modernizavimą, su juo susijusios problemos bei dalyvavimas modernizuojant mokyklą.

Straipsnio tikslai – remiantis tyrimo duomenimis: 1) atskleisti moksleivių modernios mokyklos vizijos ir misijos sampratą; 2) apibūdinti svarbiausius moksleivių įsivaizduojamus vaidmenis, modernizuojant mokyklą, veik-

los ypatumus; 3) įvardyti tarpusavio santykių raidos požymius; 4) išryškinti pagrindines, respondentų nuomone, mokyklos modernizavimo problemas, atlikti pedagogų ir moksleivių nuomonių lyginamąją analizę.

Tyrimo metodai: anketinė nuomonių apklausa (Anketa „Mano mokyklos modernizavimas“ siūloma E. Kjaergaard ir R. Martinėnienės knygoje „Neparastas pavasaris“).

Apklauso rezultatai ir trumpas jų interpretavimas

1. NURODYK TRIS SVARBIAUSIAS PROBLEMAS, KURIAS TURĖTŲ SPREŠTI MOKYKLA, NORĖDAMA MODERNIZUOTI SAVO VEIKLĄ IR TARPUSAVIO SANTYKIUS.

Siekta išsiaiškinti moksleivių požiūrį į mokyklos veiklos ir tarpusavio santykių kaitos kryptis, teiktinus prioritetus, savo vaidmens ir funkcijų pokyčių sampratą (1 lentelė).

Visi respondentai mokyklos veiklos modernizavimo problemas įvardijo panašiai. Beje, šios problemos beveik sutampa su tirtų pedagogų

įvardytais problemomis. Svarbiausi mokyklos modernizavimo pokyčiai susiję su mokyklų materialinės bazės stiprinimu: kompiuterizavimu, aprūpinimu inventoriumi, mokymo priemonėmis, vadovėliais, valgyklų ir pagalbinių patalpų sutvarkymu, šildymu, apšvietimu. Moksleiviai akivaizdžiai mokyklos modernizavimą sieja pirmiausiai su pakankamu materialiniu mokyklų aprūpinimu. Mokyklų profiliavimas išryškino mokymosi laiko racionalaus panaudojimo problemą. Padidėjo moksleivių poreikis išmanyti kompiuterines technologijas.

Neryški tendencija sieti mokyklos modernizavimą su papildomo ugdymo kokybiniais pokyčiais, netradicinėmis mokymo(si) formomis ir metodais bei ugdymo turinio kaita. Problemų įvardijimas rodo (6,4 proc.), kad nėra pakankamai gerai organizuojamas profiline mokymas. Nuostabos nekelia ir moksleivių poreikis turėti mokykloje psichologą. Pokyčiai visuomenėje ir mokykloje, didelis mokymosi krūvis sukelia moksleivių psichologinę įtampą, jie nesijaučia pakankamai saugūs.

1 lentelė. *Veiklos modernizavimo problemos*

<i>X ir II gimnazijos klasių moksleivių atsakymai (71 respondentas)</i>	<i>%</i>	<i>XI ir III gimnazijos klasių moksleivių atsakymai (68 respondantai)</i>	<i>%</i>	<i>XII ir IV gimnazijos klasių moksleivių atsakymai (78 respondantai)</i>	<i>%</i>
1. Kompiuterizuoti mokyklą (mažai kompiuterių, seni, nėra laisvo priėjimo)	47,8	1. Kompiuterizuoti m-klą	61,7	1. Sutvarkyti pamokų tvarkaraštį	46,1
2. Pasenęs inventorių	30,9	2. Mokomųjų priemonių, techninės mokomosios medžiagos trūkumas	35,2	2. Daugiau kompiuterių ir laisvesnio priėjimo prie jų	29,4
3. Trūksta vadovėlių, reikia juos pirkti	23,9	3. Mažai kultūrinių renginių, nėra tam skirtų patalpų, aparatūros	30,8	3. Mokomųjų priemonių trūkumas Daugiau papildomo ugdymo renginių	15,3 15,3
4. Mokyklų finansavimas	21,9	4. Atnaujinti inventorių, įrengti mokiniams spinteles	16,1	4. Sutvarkyti šildymą ir apšvietimą	10,2
5. Trūksta jaunų, geranoriškų mokytojų	18,3	5. Naudoti netradicines mokymo formas ir metodus	13,2	5. Daugiau informacijos apie švietimo sistemos padėtį ir pokyčius, vykdyti mokinių apklausą įvairiais klausimais	10,2
Nepakanka mokymosi medžiagos	18,3	6. Daugiau jaunų ir perspektyvių mokytojų	13,2	6. Sutvarkyti mokymo programas	7,6
6. Nesutvarkyti tvarkaraščių	14	6. Leisti naudotis mobiliaisiais telefonais	11,7	6. Lėšų stygius	6,4
7. Norėtųsi uniformų	11,2	7. Mažinti mokinių krūvį	11,7	7. Sutvarkyti profiline mokymą Per daug nereikalingų dalykų	6,4 6,4
Reikia įrengti normalią valgyklą ir tualetus	11,2			7. Įsteigti psichologo etatą	3,8

* Mažiausią procentą surinkę atsakymai nepateikiami

10,2 proc. moksleivių pageidauja išsamesnės informacijos apie švietimo sistemos pokyčius. Matyt, ši jų susidomėjimą sukėlė pastarųjų metų baigiamųjų egzaminų organizavimo permainos bei naujovės stojant į aukštąsias mokyklas.

Moksleivių noras dalyvauti apklausoje rodo didesni jų aktyvumą, sociokultūrinę kompetenciją. Matyt, tam turėjo reikšmės pastarųjų metų mokyklų demokratėjimas. Tačiau kad jis nėra pakankamas, rodo dvyliktokų įvardytos tarpusavio santykių problemos (2 lentelė). 10,2 proc. moksleivių mano, kad mokytojų ir mokinių santykius reikia demokratizuoti. Egzistuojant mokyklose šią problemą patvirtina ir kitos moksleivių įvardytos santykių problemos: daugiau teisių moksleiviams, bendradarbiavimo, mažiau vertinimo subjektyvumo ir kt. Beje, ir mokytojų požiūrio tyrimas akivaizdžiai parodė, kad mokytojų ir mokinių santykiai turėtų kisti (13,2 proc.).

2 lentelė. *Tarpusavio santykių problemas nurodė tik dvyliktokai ir IV klasės gimnazistai*

Nr.	XII ir IV gimnazijos klasių moksleivių atsakymai	%
1.	Demokratizuoti mokytojų ir mokinių santykius	10,2
	Mokykloje neturėtų dirbti pensinio amžiaus mokytojų	10,2
		8,9
2.	Mokytojai ir mokiniai turėtų daugiau bendradarbiauti	6,4
		6,4
3.	Mokytojų konservatyvumas	5,1
	Mokytojų vertinimo subjektyvumas	5,1
4.	Atidžiau rinktis užsieniečius mokytojus	5,1
	Žema mokytojų kvalifikacija	3,8
	Mokytojai neturėtų manyti, kad jų dalykas svarbiausias	3,8
5.	Daugiau teisių moksleiviams	
	Padaryti, kad mokytojai negalėtų nulemti mokinių ateities	

Abipusis noras keisti santykius yra reikšminga pokyčių prielaida. Abi šalys pageidauja ir glaudesnio bendradarbiavimo.

Lyginant su ankstesniu pedagogų nuomonės tyrimu, kuriame buvo įvardytos kolektyvo „atjauninimo“ (5,6 proc.), kvalifikuotų specialistų trūkumo (11,3 proc.) problemos, moksleiviai panašiai įvardijo mokytojų amžiaus, jų konservatyvumo ir kompetencijos problemą.

Dabar, kai pedagogų pasiūla yra didesnė nei jų poreikis, šios problemos turėtų būti sprendžiamos aukštesniu švietimo sistemos lygmeniu. Mokyklų vadovai teisiškai ne visada yra pajėgūs rūpintis kolektyvo „atjauninimu“, be to, kartais pažymėtinas ir vadovų neprincipingumas sprendžiant šią problemą. Didėjant pedagogų, juos rengiančių aukštųjų mokyklų konkurencijai, esant didesnių kvalifikacijos tobulinimo galimybių, kompetencijos, profesionalumo problemos turėtų būti lengviau sprendžiamos.

Moksleiviai pažymi ir nepakankamai aukštą užsieniečių mokytojų kvalifikaciją.

Moksleivių ir pedagogų nuomonės sutampa dėl būtinų papildomojo ugdymo sistemos pokyčių. Tikėtina, kad švietimo bendruomenės laukiama papildomojo ugdymo koncepcija bus atspirtis kokybiškiau organizuoti papildomąjį ugdymą. Tačiau, suprantama, koncepcija nepašalins susidariusių problemų.

Vyraujančios materialinės problemos, taip pat socialinės ir kultūrinės problemos išryškina poreikį mąstyti apie mokyklos kultūrą plačiau ir siauruoju požiūriu. Pastarajam būtų galima priskirti moksleivių pageidavimą turėti uniformas. Kitų šalių patirtis ir nauja uniformos, kaip specifinio drabužio, samprata, jos turinys iš tiesų galėtų būti pretekstas svarstyti šį klausimą.

2. REMDAMASIS IŠKELTOMIS PROBLEMOMIS, SUFORMULUOK TRIS MOKYKLOS MODERNIZAVIMO TIKSLUS.

Siekta išsiaiškinti moksleivių nuomonę apie reikalavimus, kuriuos turėtų įgyvendinti mokykla, norėdama tapti modernia. Netiesiogiai moksleivių atsakymai gali suteikti informacijos apie jų modernėjančios mokyklos raidos kryptį, jos sampratą, keliamus reikalavimus.

Pagrindiniai respondentų nurodyti tikslai – stiprinti mokyklos materialinę bazę, ją kompiuterizuoti, gerinti mokytojų ir mokinių santykius (3 lentelė). Nors moksleiviai sunkiau formulavo problemų sprendimo būdus nei konstatavo problemas (tas pat būdinga ir pedagogams), pažymėtina, jog jie mato gana pana-

šius tų pačių problemų sprendimo tikslus. Įvardytų tikslų procentinė išraiška nėra plati: svyruoja apytikriai nuo 29,5 proc. iki 6,4 proc. Todėl ranguojant tikslus, išskyrus materialinės bazės stiprinimą, sudėtinga išskirti prioritetines tendencijas. Susidaro įspūdis, kad problemų sprendimo tikslų yra daug ir jie visi beveik vienodai reikšmingi (nuo 14,1 proc. iki 2,94 proc.). Tikslų konstatavimas atskleidžia, kaip moksleiviai suvokia sau, kaip ugdytiniams, keliamus reikalavimus švietimo sistemoje, savo veiklą modernėjančioje mokykloje, jos pobūdį, reikšmingumą. Tikslų numatymas yra kūrybiškas ir svarbus mokyklos kaitos etapas ir prielaida. Respondentų labiausiai pabrėžtini tikslai yra labiau ne moder-

3 lentelė. *Mokyklos modernizavimo tikslai*

<i>X ir II gimnazijos klasių moksleivių atsakymai (71 respondentas)</i>	<i>%</i>	<i>XI ir III gimnazijos klasių moksleivių atsakymai (68 respondentai)</i>	<i>%</i>	<i>XII ir IV gimnazijos klasių moksleivių atsakymai (78 respondentai)</i>	<i>%</i>
1. Kompiuterizuoti mokyklą	29,5	1. Neatsakė	35,2	1. Geriau organizuoti pamokų laiką	16,6
2. Sutvarkyti valgyklą, rūbinę, tualetus	22,5	2. Pagerinti popamokinę veiklą	19,1	2. Įdiegti naują įrangą. Tai paspartintų mokymąsi	20,5
3. Atnaujinti inventorių	12,6	3. Įsigyti daugiau technikos (TV, radijo, vaizdo grotuvų, muzikinių centrų)	11,7	3. Gerinti mokinių ir mokytojų santykius	15,3
4. Išspręsti finansines problemas	11,2	4. Kompiuterizuoti mokyklą	10,2	4. Organizuoti moksleivių laisvalaikį	14,1
5. Įvesti uniformas	9,8	5. Pakeisti senus mokytojus	8,8	5. Atnaujinti inventorių	8,9
Gerinti mokyklos atmosferą	9,8	Sudaryti geresnes sąlygas mokymuisi	8,8	Geriau informuoti apie baigiamuosius egzaminus	7,6
6. Sudaryti didesnes perspektyvas mokytis	8,4	6. Sutvarkyti tvarkaraščius	7,3	6. Gerinti mokymo ir paruošimo kokybę	7,6
7. Padaryti mokyklą jaukesnę	7,04	7. Sudaryti sąlygas susidėti daiktus, nesinešioti knygų	7,3	Tobulinti mokytojų priėmimą į darbą	7,6
8. Modernizuoti sporto salę	5,6	7. Mažinti triukšmą mokykloje	2,9	Taikyti naujus mokymo metodus	7,6
		Pagerinti maisto kokybę	2,9	7. Suteikti ne pasenusias žinias, o naujausią informaciją	6,4
		Padėti susidaryti praktinių įgūdžių mokykloje	2,9	Sumažinti mokiniams krūvį	6,4
		Teikti moksleiviams psichologinę pagalbą	2,9	Sudaryti sąlygas mokiniams mokytis individualiai ir atsiskaityti ekstermu	6,4

nios mokyklos siekiai, o tikslų realizavimo sąlyga ir priemonė. Tikslų pasirinkimo tendencijos rodo moksleivių modernios mokyklos sampratą, kuri nėra labai išsami, nepakankamai apibūdina modernios mokyklos veiklos kryptį, turinį ir stilių.

3. KOKIŲ PROBLEMŲ GALI KILTI, BENDRADARBUJANT SU MOKYTOJ AIS IR BENDRAKLASIAIS, JEI MOKYKLA PAKEIS VEIKLOS STILIŲ IR TURINĮ?

Šis klausimas padėjo išryškinti subjektyviuosius mokyklos kaitos veiksnius, atskleisti mo-

kyklos kultūros apraiškas, pedagogų ir moksleivių santykių kontekstą (4, 5 lentelė).

Galimų santykių su mokytojais ir bendraklasiais problemų analizė rodo, kad moksleiviai kaitos proceso plačiau neanalizuoja ir nepakankamai įvertina tikėtinus padarinius. Daugiau nei pusė moksleivių mano, kad problemų apskritai nekils, beveik pusė visai neatsakė į klausimą. Iš įvardytų problemų dominuoja šios: mokytojų konservatyvumas, prieštaravimų, skirtingų požiūrių grėsmė, galima tarpusavio konkurencija, susvetimėjimas,

4 lentelė. Galimos santykių su mokytojais problemos

<i>X ir II gimnazijos klasių moksleivių atsakymai (71 respondentas)</i>	%	<i>XI ir III gimnazijos klasių moksleivių atsakymai (68 respondantai)</i>	%	<i>XII ir IV gimnazijos klasių moksleivių atsakymai (78 respondantai)</i>	%
1. Problemų nekils	54,9	1. Nekils jokių	39,7	1. Nekils jokių	24,3
2. Problemų gali kilti su senų pažiūrų mokytojais	11,2	2. Neatsakė	23,5	2. Neatsakė	16,6
3. Neatsakė	8,4	3. Viskas bus gerai	10,2	Išryškės mokytojų konservatyvumas, nesugebėjimas prisitaikyti prie naujovių	16,6
4. Gali nesutapti nuomonės	5,6	4. Mokytojai gali būti nepatenkinti naujovėmis	4,4	3. Išsiskirs pažiūros	7,6
5. Bus geriau: laisviau bendrausime, bus didesnė drausmė	4,2	5. Kils prieštaravimų	2,9	4. Reikalai pagerės	5,1
6. Bus daugiau kompromisų	2,8	Susvetimėsime	2,9	5. Problemos išliks tos pačios	3,8
				6. Vis tiek dirbama senoviškai ir naujovės nevykdomos	2,5
				Problemos kils dėl mokytojų kategoriskumo	2,5

5 lentelė. Galimos santykių su bendraklasiais problemos

<i>X ir II gimnazijos klasių moksleivių atsakymai (71 respondentas)</i>	%	<i>XI ir III gimnazijos klasių moksleivių atsakymai (68 respondantai)</i>	%	<i>XII ir IV gimnazijos klasių moksleivių atsakymai (78 respondantai)</i>	%
1. Problemų nekils	46,4	1. Problemų neturėtų kilti	52,9	1. Problemų nekils	34,6
2. Įvairių nesutarimų kyla visada	4,2	2. Neatsakė	10,2	2. Neatsakė	25,6
3. Nežinau	4,2	3. Pagerės bendravimas	2,9	3. Padidės tarpusavio konkurencija	8,9
4. Neatsakė	4,2	Daugiau konfliktuosime	2,9	4. Bus mažiau bendravimo	7,6
5. Pagerės bendravimas	2,8	Bus nepasitenkinimo reformomis	2,9	5. Laisvumas peržengs ribas	6,4
6. Pablogės bendravimas	2,8	4. Viskas pagerėtų	1,4	Išsiskirs nuomonės	6,4
7. Padidės tarpusavio konkurencija	2,8			6. Problemos liks tos pačios	2,5
				Problemų sumažės	2,5

nepakankamas bendravimas. Labai nedaug moksleivių kaitos požiūriu nusiteikę pozityviai, mano, kad pagerės bendravimas, jis taps laisvesnis. Tarpusavio konkurenciją kaip pagrindinę problemą įvardijo ir 28,3 proc. anksčiau tirtų pedagogų. Susidaro įspūdis, kad pedagogų konservatyvumas, nepasitenkinimas naujovėmis moksleivių gana dažnai pastebimas negatyvus reiškinys, kuris yra reikšmingas subjektyvus veiksnys, turintis tiesioginę ir netiesioginę įtaką kaitos proceso spartai. Neabejotinai mokytojų nuostatos lemia ir moksleivių požiūrį. Neatsitiktinai tiek pedagogai, tiek moksleiviai modernios mokyklos viziją labiausiai sieja su materialiniu mokyklos aprūpinimu ir neteikia didesnės reikšmės mokyklos vidaus pokyčiams.

4. KOKIŲ PROBLEMŲ GALI KILTI, DIEGIANT MOKYKLOJENAUAJASVEIKLOS ORGANIZAVIMO FORMAS? NURODYKITE BENT TRIS.

Šiuo klausimu siekta išsiaiškinti moksleivių nuostatas ir požiūrį į mokyklos veiklos formų liberalizavimą, jų prognozuojamas iš to kylančias problemas. Netiesiogiai respondentų nuomonė atskleidė jau esamą patirtį mokykloje bei mokyklos bendruomenės narių psichologinę parengtį mokymo(si) formų kaitai (6 lentelė).

Moksleivių atsakymai rodo, kad beveik pusė jų mokyklos veiklos formų kaitą labiausiai sieja su finansiniais ištekliais. Atrodytų, šis veiksnys iš tiesų nėra pagrindinis, lemiantis veiklos formų pasirinkimą.

Antroje vietoje yra psichologinės problemos (pasipriešinimas, nesutarimai). Respondentų pažymimos ir organizacinės bei socialinės problemos (visuomenės požiūris). Šios problemos konstatavimas leidžia manyti, kad moksleiviai mokyklą suvokia kaip visuomenės instituciją, kurioje vykstantys pokyčiai sukelia rezonansą visuomenėje, ir atvirkščiai. Pažymėtina, kad moksleiviai akivaizdžiai pastebi (matyt, turi patirties), kad mokyklos veiklos formų kaitai ne-

6 lentelė. *Problemos, susijusios su veiklos formų kaita*

<i>X ir II gimnazijos klasių moksleivių atsakymai (71 respondentas)</i>	<i>%</i>	<i>XI ir III gimnazijos klasių moksleivių atsakymai (68 respondentai)</i>	<i>%</i>	<i>XII ir IV gimnazijos klasių moksleivių atsakymai (78 respondentai)</i>	<i>%</i>
1. Lėšų stygius	43,6	1. Finansinių problemų	42,6	1. Lėšų trūkumas	48,7
2. Kils mokinių ir mokytojų pasipriešinimas	40,8	2. Mokyklos pastatų nepritaikymas	17,6	20. Kils nesutarimų, nesusipratimų, nesuskalbėjimas	19,2
3. Gali būti nepalankus visuomenės požiūris	9,85	Neatsakė	17,6	3. Trūks laiko	12,8
4. Atsiras kitų mokyklų priešiškus	7,05	3. Nežinau	13,2	Nebus iniciatyvos ir entuziazmo	12,8
5. Nebus daug norinčių tai daryti	5,6	4. Jokių	11,7	4. Organizacinių problemų	8,9
Iškils kvalifikuotų specialistų problema	5,6	5. Materialinių	10,2	Nenoras priimti naujoves	8,9
6. Trūks laiko	4,2	6. Nebus, kas inicijuos	2,9	5. Naujovių nenorės senoji mokytojų karta	6,4
Stigs idėjų	4,2	Mažai bus entuziazmo	2,9	6. Stigs kvalifikacijos	5,1
Stigs entuziazmo ir organizuotumo	4,2	Per mažai jaunų, aukštos kvalifikacijos mokytojų	2,9	7. Psichologinių problemų	3,8
				Viskas priklausys nuo to, kokios bus formos	3,8
				8. Atsiras daugybė naujų taisyklių	2,5

pakaks idėjų, entuziazmo, iniciatyvos, trūks kvalifikuotų specialistų bei norinčiųjų tai daryti. Įvardytos problemos yra esminė pokyčių kliūtis. Subjektyvūs veiksniai: kompetencija (pirmiausia mokytojų, vadovų), atvirumas kaitai, iniciatyvumas, vadybiniai gebėjimai ir kitos savybės lemia daugiau nei finansinė kaita. Moksleivių nuomonė grindžiama mokykline patirtimi ir rodo esant tam tikrų negatyvių tendencijų liberalizuojant mokyklos veiklos formas. Šias tendencijas patvirtino ir ankstesnis pedagogų nuomonės tyrimas (lėšų stygius – 49 proc., materialinės bazės skurdumas – 18,8 proc., kvalifikuotų specialistų stoka – 15,09 proc., konfliktai, nesutarimai, pavydas – 15,09 proc.).

5. KOKIO PAGEIDAUTUMĖTE VISUOMENĖS POŽIŪRIO Į SAVO MOKYKLĄ? KUO JŪSŲ MOKYKLĄ TURĖTŲ BŪTI ŽYMI?

Šiuo klausimusiekta atskleisti mokyklos ir visuomenės ryšį, jo apraiškas. Antrasis klausimas rodo moksleivių modernėjančios mokyklos vizijos ir misijos sampratą bei savo mo-

kyklos tradicijas, gerą patirtį. Iš moksleivių atsakymų matyti pageidaujamas požiūris į mokyklą ir moksleivį (atsakymai pateikiami atskirai).

Daugiau nei pusė respondentų į klausimą neatsakė (7 lentelė). Moksleivių įvardyti pageidaujamas visuomenės požiūris į mokyklą, kaip ir tirtų pedagogų, rodo mokyklos ir visuomenės santykių problemišumą. Vyraujantis respondentų pageidaujamas teigiamas, pagarbus, dėmesingas, prestižinis požiūris rodo, kad visuomenė netenkina mokyklos lūkesčių arba jie nepakankamai akivaizdūs, realūs ir pozityvūs. Moksleiviai norėtų ir didesnės visuomenės finansinės paramos mokyklai. Pripažindami mokyklą kaip svarbią, ugdančią būsimą visuomenę instituciją, moksleiviai tikisi ir adekvataus visuomenės vertinimo. Kita vertus, tokio visuomenės vertinimo pagrindas gali būti ir mokyklos nepakankamas visuomenės jai keliamų reikalavimų bei lūkesčių tenkinimas.

XX a. pabaiga buvo ganėtinai unikali savo senųjų ugdymo tradicijų praradimo ir naujųjų

7 lentelė. Pageidaujamas visuomenės požiūris į mokyklą

<i>X ir II gimnazijos klasių moksleivių atsakymai (71 respondentas)</i>	<i>%</i>	<i>XI ir III gimnazijos klasių moksleivių atsakymai (68 respondentai)</i>	<i>%</i>	<i>XII ir IV gimnazijos klasių moksleivių atsakymai (78 respondentai)</i>	<i>%</i>
1. Teigiamo	25,3	1. Neatsakė	32,3	1. Pozityvaus	19,2
2. Neatsakė	19,7	2. Gero	17,6	2. Kaip į gerai paruošiančią	
3. Kad laikytų prestižine	16,9	3. Pagarbaus	11,7	mokinius	10,2
4. Kad remtų finansiškai	7,04	4. Teigiamo	8,8	3. Rimto, prestižinio	10,2
5. Jokio	5,6	5. Kad teiktų jai pirmenybę	5,8	4. Neatsakė	8,9
6. Kaip į įstaigą, ugdančią būsimą visuomenę	4,2	6. Pripažintų, kad mokykla yra svarbi institucija	5,8	5. Pagarbaus	8,9
		7. Kad skirtų daugiau dėmesio	2,9	6. Kaip į seną, gerą, patikimą instituciją	5,1
		8. Kad labiau remtų finansiškai	2,9	7. Kad iš tiesų pripažintų visuomenėje	3,8
				8. Objektivaus	3,8
				9. Geras toks požiūris, koks yra	3,8

atradimo požiūriu. Akivaizdu, kad mokyklos kokybinės raidos sparta ir lygis atsiliko nuo kitų visuomenės sričių kokybinės raidos. Mokykla, kaip visuomenės institucija, tradiciškai iš tiesų kinta ne taip sparčiai kaip tikimasi. Raidos spartą lėtina bei jos kokybę menkina nepakankamos investicijos mokyklai bei mokslui, švietimui apskritai. Dėl šių ir daugelio kitų priežasčių išlieka tam tikra įtampa tarp mokyklos ir visuomenės. Šiandien mokytojo, kaip svarbiausios grandies, jungiančios mokymą su mokslu, mokyklą su gyvenimu, vaidmuo praranda ankstesnę prasmę ir reikšmę.

Moksleivių atsakymai rodo, kad jie iš visuomenės pageidautų analogiško požiūrio: pagarbaus, teigiamo, objektyvaus, tolerantiškesnio, šiuolaikiškesnio (8 lentelė). Kai kurie atsakymai (beveik trečdalis) turi akivaizdų kontekstą, kurio esmę galima nusakyti pageidavimu, kad moksleiviai būtų vertinami kaip normalūs, sunkiai dirbantys, atsakingi žmonės, piliečiai, Lietuvos ateitis. Tai rodo jaunosios kartos ir visuomenės santykių konfliktškumą, nepakankamas visuomenės demokratijos tradicijas. Atsakymai: „jokio“ (2,9 proc.), „gerai

ir dabar“ (4,4 proc.) rodo moksleivių abejingumą visuomenai.

Kaip rodo apklausos rezultatai, labiausiai moksleiviai modernios (savo) mokyklos viziją sieja su materialiniu mokyklos aprūpinimu, gerais mokytojais ir mokiniais, aukštais mokymosi rezultatais, mokyklos tradicijomis ir gerai organizuota popamokine veikla (9 lentelė). Atsakymai nepakankamai atskleidžia modernios mokyklos giluminius procesus: ugdymo formų, metodų kaitą, ugdymo turinio pokyčius, moksleivių savivaldos ypatumus, mokyklos lankstumo, atvirumo kaitai požymius, pagrindinius modernios mokyklos principus, pakitusias funkcijas ir kt. Mokyklos misijos sampratą išryškina tokie atsakymai: mokinių laimėjimai, aukšti mokymosi rezultatai, gerai organizuotas laisvalaikis, jauni kvalifikuoti specialistai, moksleivių aprūpinimas mokymo priemonėmis ir kt.

Tiek ankstesnis pedagogų požiūris tyrimas, tiek ir ši moksleivių apklausa rodo jų nepakankamą modernios, laikmečio reikalavimus bei orientuotos į pasaulines ir europines švietimo tendencijas mokyklos vizijos ir misijos

8 lentelė. *Pageidaujamas visuomenės požiūris į moksleivį*

<i>X ir II gimnazijos klasių moksleivių atsakymai (71 respondentas)</i>	<i>%</i>	<i>XI ir III gimnazijos klasių moksleivių atsakymai (68 respondentai)</i>	<i>%</i>	<i>XII ir IV gimnazijos klasių moksleivių atsakymai (78 respondentai)</i>	<i>%</i>
1. Pagarbaus	26,7	1. Neatsakė	30,8	1. Pagarbaus, kaip į normalų žmogų	20,5
2. Neatsakė	16,9	2. Pagarbaus	10,2	2. Pozityvaus	11,5
3. Teigiamo	14,8	3. Teigiamo	8,8	3. Kaip į visavertę asmenybę	8,9
4. Kaip į normalų žmogų	9,85	4. Nežinau	4,4	4. Neatsakė	7,6
5. Kaip į mokslo siekiantį žmogų, kuriam reikia vadovėlių, kompiuterių, pietų, laisvo laiko ir kt. dalykų	7,04	4. Gerai ir dabar	4,4	5. Objektyvaus	5,1
6. Kad suprastų ir parentų	4,2	Kaip į žmogų, sugebantį atsakyti už save	4,4	6. Kaip į Lietuvos ateitį	3,8
Kaip į Lietuvos ateitį	4,2	Kad mokiniai irgi žmonės	4,4	Kaip į sunkiai dirbantį žmogų	3,8
Kaip į užimtą, sunkiai dirbantį pilietį	4,2	5. Tolerantiškesnio	2,9	7. Tolerantiško	2,5
		Jokio	2,9	Šiuolaikiškesnio	2,5
		Pakantesnio	2,9		

samprata. Formaliojo švietimo sistemoje realizuoti pageidaujamas tendencijas yra sudėtinga. Tyrimas patvirtina, kad kaitos tendencijos nėra pakankamai žinomos ir aiškios net teoriniu lygmeniu. Nėra visuminės modernios mokyklos sampratos. Yra suvokiami labiau fragmentiniai, atskiri kaitos žingsniai. Kita vertus, modernios Lietuvos mokyklos teorinis ir praktinis modelis nėra pakankamai aiškus ir švietimo politikams. Juolab jis nėra, matyt, pakankamai aptartas ir diskutuotas moksleivių bei pedagogų.

6. KAIP TURĖTUM PASIKEISTI KAIP MOKSLEIVIS? KAIP TURĖTŲ PASIKEISTI TAVO ELGESYS SU MOKYTOJ AIS, BENDRAKLASIAIS, KAD BŪTUM PATENKINTAS?

Trečdalis moksleivių atsakė, kad yra patenkinti savimi ir keistis nereikia, trečdalis į šį klausimą neatsakė (10 lentelė). Šie moksleiviai, matyt, neįsivaizduoja ar nesusimąsto apie savo pačių tobulėjimo kryptį ir pobūdį. Nedidelės dalies respondentų turėtų kisti bendravimas.

Tačiau savo bendravimo pokyčius jie daugiausia sieja su mokytojų bendravimo pasikeitimais. Tai natūralu, nes pozityvi sąveika yra dvišalė. Tik 2,8 proc. dešimtokų, 8,8 proc. vienuoliktokų, 3,8 proc. dvyliktokų susirūpinę savo išprusimu ir geresniais mokymosi rezultatais. Galima teigti, kad problemiščiausia moksleiviams yra bendravimo sritis ir čia labiausiai būtini pasikeitimai. Atsakymai rodo, kad moksleiviai savo veiklą suvokia labai siaurai, taip pat suteikia informacijos apie moksleivių vertybines orientacijas (5,6 proc. dešimtokų yra svarbu atsakingumas, 2,8 proc. dešimtokų, 13,2 proc. vienuoliktokų, 8,9 proc. dvyliktokų – tolerancija), nuostatas ir svarbiausias problemas, susijusias su jų asmenybės kryptingumu vykstant mokyklos kaitai. Tikėtasi platesnio asmenybės kryptingumą rodančių apraiškų diapazono.

R. Želvio (2001 m.) tyrimų duomenys rodo, kad švietimo reforma vyksta „daugiau iš viršaus“ nei „iš apačios“, vidutine sparta, reformos tikslai pernelyg platūs, mokytojų da-

9 lentelė. *Kokia mokykla, mokinių nuomone, yra žymi*

<i>X ir II gimnazijos klasių moksleivių atsakymai (71 respondentas)</i>	<i>%</i>	<i>XI ir III gimnazijos klasių moksleivių atsakymai (68 respondantai)</i>	<i>%</i>	<i>XII ir IV gimnazijos klasių moksleivių atsakymai (78 respondantai)</i>	<i>%</i>
1. Turėtų būti moderni (daug kompiuterių, technikos, kambarių moksleivių poilsiui, gera sporto salė)	23,9	1. Neatsakė	25	1. Gerais mokiniais ir mokytojais	23
2. Mokinių laimėjimai	18,3	2. Gerais mokinių stojimo į aukštąsias rezultatais	19,1	2. Aukštais mokymosi rezultatais	20,5
3. Geresniais mokytojų ir mokinių santykiais	15,4	3. Turėtų būti gerai aprūpinta technika	14,7	3. Savo tradicijomis	14,1
4. Kad gerai paruoštų stoti į aukštąsias mokyklas	11,3	4. Gerai organizuota popamokinė veikla	13,2	4. Pakankamai žymi ir dabar	12,8
5. Kad moksleivius viskuo aprūpintų (vadovėliais, nereikėtų jų nešiotis, spintelės daiktams)	11,3	5. Gerais mokytojais, kurie gerai paruoštų mokinius	10,2	5. Gerai paruoštais mokiniais	10,2
6. Kad mokykla būtų geriausia mieste	9,85	6. Jau esame žymūs mieste	7,35	6. Jaunais kvalifikuotais mokytojais	7,6
7. Kad būtų įdomiai organizuojamas laisvalaikis	5,6	7. Draugiškais mokinių ir mokytojų santykiais	5,8	7. Gerai organizuotu laisvalaikiu	6,4
8. Normali, kaip ir dabar	4,2	8. Turėtų daugiau dirbti jaunų mokytojų	4,41	8. Jaukia aplinka ir gera materialine baze	5,1
				9. Ryšiais su kitų mokyklų mokiniais (iš to skaičiaus ir su užsieniečiais)	

10 lentelė. Moksleivių pokyčiai

<i>X ir II gimnazijos klasių moksleivių atsakymai (71 respondentas)</i>	<i>%</i>	<i>XI ir III gimnazijos klasių moksleivių atsakymai (68 respondentai)</i>	<i>%</i>	<i>XII ir IV gimnazijos klasių moksleivių atsakymai (78 respondentai)</i>	<i>%</i>
1. Savimi patenkinta(-as) ir dabar	36,6	1. Neatsakė	27,9	1. Esu savimi patenkinta (-as) ir dabar	24,3
2. Neatsakė	11,2	2. Turėčiau būti tolerantiškesnis	13,2	2. Neatsakė	10,2
3. Turėtų pasikeisti bendravimas	9,8	3. Man trūksta išprusimo	8,8	3. Reikėtų daugiau ir mano, ir mokytojų tolerancijos	8,9
4. Mokytojai turėtų mus geriau suprasti	7,04	Aš savimi patenkinta(-as)	8,8	4. Turėčiau būti laisvesnis ir nepaisyti autoritetų	6,4
5. Turėčiau būti atsakingesnis	5,6	4. Jis ir dabar pakankamai geras	7,3	5. Turėčiau surimtėti	5,1
6. Pageidaučiau šiltesnių santykių	4,2	5. Turėčiau laisviau bendrauti	5,8	6. Reikėtų rimčiau žiūrėti į mokslus	3,8
7. Turėčiau geriau mokytis	2,8	6. Turėčiau tapti mandagesnis	4,4	7. Nebėra laiko keistis	2,5
8. Turėčiau būti tolerantiškesnis	2,8	7. Yra kaip yra	4,4		
9. Turėčiau labiau pasikliauti savimi	2,8				

lydavimas yra vidutinio aktyvumo, jų padėtis nepasikeitė.

V. Lamanausko (1997 m.) atlikta moksleivių apklausa išryškino šias esmines problemas: netinkami mokytojų ir mokinių tarpusavio santykiai, netinkama mokyklos struktūra ir mokymo proceso organizavimas, keistinas ugdymo turinys, silpna mokyklų materialinė bazė, abejingas visuomenės požiūris į mokyklą, jos reformą, mokytojus.

Lyginant šių ir kitų autorių tyrimų rezultatus su atlikta mokytojų ir moksleivių apklausa sąsajos akivaizdžios ir galima konstatuoti, kad daugelis mokyklos problemų išlieka beveik tos pačios, kaita tampa nuolatiniu, bet nepakankamai sparčiu procesu ir jos apraiškos nėra tokios ženklios, kokių tikimasi.

Išvados

1. Dešimtų–dvyliktų klasių moksleivių modernios mokyklos samprata nėra gili ir aiški.

2. Moksleiviai nepakankamai suvokia savo kintamą vaidmenį mokyklos modernizavimo raidoje, asmeninius ir mokyklos veiklos po-

kyčius, sunkiai prognozuoja modernėjančios mokyklos veiklos kryptį ir pobūdį.

3. Išryškėjo šios pagrindinės modernios mokyklos raidos problemos:

- materialinis finansinis mokyklų aprūpinimas,
- moksleivių ir mokytojų santykiai,
- papildomojo ugdymo organizavimas,
- optimalus mokymosi laiko panaudojimas,
- mokytojų amžius ir konservatyvumas.

4. Moksleivių asmenybės kryptingumo apraiškų diapazonas gana siauras.

5. Mokyklos ir visuomenės santykiai tebėra problemiški.

6. Mokyklos kaita nepakankamai sparti, pokyčiai nėra žymūs.

7. Kaitos spartai reikšmės turi subjektyvūs veiksniai (nenoras pokyčių, nuomonių skirtumai, pasipriešinimas, iniciatyvumo, entuziazmo stoka ir kt.).

8. Moksleiviai nėra iniciatyvūs prisidėti prie savo pačių ir mokyklos kaitos.

9. Mokyklose akivaizdi „kartų“ problema.

10. Modernėjančios mokyklos principų (demokratiškumo, humaniškumo) realizavimo raiška nėra akivaizdi.

LITERATŪRA

1. Gumuliauskienė A. Pedagogų požiūris į mokyklos modernizavimą ir savo vaidmenį jame // Acta paedagogica Vilnensia. 8. Vilnius, 2001.
2. Jucevičienė P. Ugdymo mokslo raida nuo pedagogikos iki šiuolaikinės edukologijos. Kaunas, 1997.
3. Lamanas V. Mokykla ir jos problemos mokinių akimis // Acta paedagogica Vilnensia. 4. Vilnius, 1997.
4. Tumėnienė V., Janiūnaitė B. Pedagogų veiklos pokyčiai pasaulinių ir europinių švietimo dimensijų kontekste // Socialiniai mokslai. 2000, Nr. 2 (23).
5. Želvys R. Lietuvos pedagoginės bendruomenės narių požiūris į švietimo reformą // Acta paedagogica Vilnensia. 8. Vilnius, 2001.

SCHOOL CHILDREN ATTITUDE TOWARDS SCHOOL MODERNIZATION AND THEIR ROLE IN IT

Aušrinė Gumuliauskienė

Summary

Need in Lithuanian school modernization induces scientists to learn about the pupils' conception of modern school vision and mission, their attitude towards the school changes and related problems. Data of investigation shows that pupils do not understand the modern school conception and their role in the course of modernization, personal and school activity changes enough, therefore they with difficulty forecast the direction and character of the school activity. Pupils' concept of a modern school most of all is related with

the material supply of the school, making relations between the teachers and pupils more democratic, arrangement of more efficient after – school activity. Pupils have no initiative in the creative search for modern school. They say the following are the most important subjective obstacles of the school change: conservative teachers, insufficient competence, lack of initiative, incompatible attitudes. Pupils cannot easily imagine directions and character of improvement of themselves.

Gauta 2001 10 10

Priimta 2001 12 23